

Χειρουργική Πολέμου – Στρατιωτική Ιατρική ~ 1.190 π.Χ.

Η **ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ Ιατρική** υπάρχει **εδώ και 3.200 χρόνια τουλάχιστον**, όπως τεκμηριώνεται από την ελληνική γραμματεία (Ομήρου Ιλιάδα), αλλά και από αδιάσειστα αρχαιολογικά ευρήματα (α.– Ομήρου Ιλιάδα, ραψωδία Λ, στίχοι 504—519 καθώς και Δ 183—222 [όσα περιγράφονται στους στίχους χρονολογούνται περί το 1.188 ή **1.190 π.Χ.**, αφού τότε προκύπτει η *άλωση της Τροίας*, σύμφωνα με αρχαιολογική χρονολόγηση ευρημάτων στο Ίλιον], β.– πήλινη πινακίδα του **13^{ου} αι. π.Χ.** με χαραγμένη την αρχαϊκή λέξη Γραμμικής Β γραφής «**ιητήρ**» [*ιατρός*], η οποία ανευρέθηκε στο ανάκτορο Άνω Εγκλιανού της Πύλου και φυλάσσεται στο Εθν. Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών με αριθμό Ερ 146).

Ψ Ω ≡ : “*i-ja-te*” - “*ιητήρ*” (“*ιατρός*”)

Η ύπαρξη της **Στρατιωτικής Ιατρικής** από την *Απαρχή, από το λύκαυγες των Ιστορικών χρόνων του ελληνικού πολιτισμού* **δεν** ήταν καθόλου δευτερεύουσας σημασίας **ούτε** απλά επικουρική της Ιατρικής. Αντίθετα υπήρχε τόσο μεγάλη εκτίμηση για την σπουδαιότητά της, που την αποθανάτισε ο Όμηρος με την περιγραφή του *στρατιωτικού* ιατρού *Μαχάονα* ως γιού του ίδιου του *θεού* Ασκληπιού και, επιπρόσθετα, ως “*αντάξιου πολλών ανδρών*” στον διάσημο στίχο **514** της ραψωδίας **Λ** (Ιλιάδα). Υπάρχει, μάλιστα, διεθνής βιβλιογραφική της αναγνώριση [Woods S. *Homer’s fighting surgeons, Machaon and Podalirius. Ann R Coll Surg Engl, 1948* vol. 3 (6), pp 336-40].

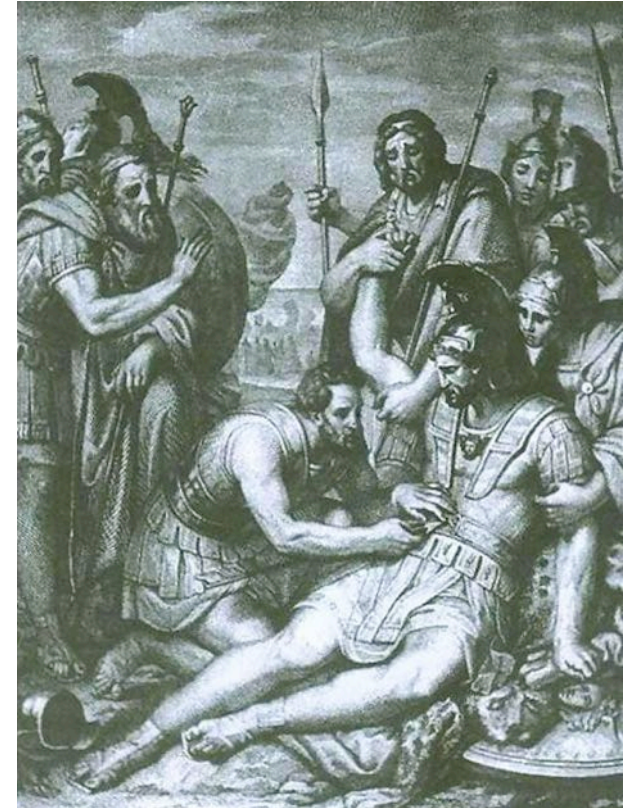

Συνοψίζοντας κάποιες πολύτιμες και επαναστατικές καινοτομίες από την Ιστορία της Ιατρικής, **δεν** μπορεί να μένει κρυφό ότι τελικά η Ιατρική ως Επιστήμη γενικότερα επωφελήθηκε τα μέγιστα από τις πρωτοποριακές ανακαλύψεις και επιτεύγματα της **Στρατιωτικής** Ιατρικής στην παγκόσμια ιστορία της ανθρωπότητας :

- **Απολινώσεις αγγείων για αιμόσταση** εφευρέθηκαν το **1537** από τον Γάλλο *Ambroise Paré* κατά την Πολιορκία του Τορίνο (η προγενέστερη χρήση απολινώσεων από Ρωμαίους και Άραβες είχε προ πολλού λησμονηθεί ως χειρουργική πρακτική)
- **Ασθενοφόρα οχήματα** εφευρέθηκαν από τον *Dominique Jean Larrey*, επικεφαλής χειρουργό των στρατευμάτων του **Ναπολέοντα** Βοναπάρτη. Εμπνεύσθηκε την δημιουργία ασθενοφόρων από την χρήση ιππύλατου κιλίβαντα πυροβόλου, με τον οποίο το Πυροβολικό μπορούσε να μετακινεί ταχέως και ευχερώς βαρέα κανόνια. Στην ίδια εποχή (της ρωσικής εκστρατείας του Ναπολέοντα) ανάγεται η τοπική χρήση ψύξεως κατά τους ακρωτηριασμούς μελών, ως έννοια **αναισθησίας** γενικότερα (και “Τοπικής”, ειδικότερα).
- Το **υπερηχογράφημα** πρωτοχρησιμοποιήθηκε στον **Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο** από μηχανικούς τεθωρακισμένων, για ανίχνευση ρωγμών στην θωράκιση αρμάτων μάχης.

- Η χρήση αιμοστατικής περιδέσης (**tourniquet**) για περιορισμό απώλειας αίματος κατά τη διάρκεια χειρουργικών πράξεων (ακρωτηριασμών) ανάγεται στις ρωμαϊκές λεγεώνες
- Ο μοντέρνος **έλεγχος λοιμώξεων** με συνθήκες **υγιεινής** και εξαερισμού οφείλει πολλά στο έργο της πρωτοπόρου *Florence Nightingale* κατά την διάρκεια του Κριμαϊκού Πολέμου (μέσα 19^{ου} αι.): η καθαριότητα και ο εξαερισμός των θαλάμων και εγκαταστάσεων των στρατιωτικών νοσοκομείων οδήγησε σε θεαματική πτώση της θνητότητας.
- Το σήμερα εφαρμοζόμενο από το *ATLS* πρωτόκολλο **διαλογής** (**triage**) πρωτοανακαλύφθηκε από Γάλλους *στρατιωτικούς* γιατρούς του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (κατηγοριοποίηση ασθενών σε 'κατηγορίες προτεραιότητας', ώστε να διακομίζονται πρώτοι οι "πιθανότερα δυνάμενοι να διασωθούν", να έπονται οι "λιγότερο πιθανοί να διασωθούν" και μόνον τελευταίοι να διακομίζονται οι "μη-δυνάμενοι να διασωθούν").
- Η **Αξιοποίηση** της *Πενικιλίνης* και η **κλινική χρήση** περισσότερων *Αντιβιοτικών* ως μέσου ελέγχου λοιμώξεων σε τραυματίες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έλαβε χώρα μόνο χάρη στις ανάγκες που δημιούργησε ο Πόλεμος και τις οποίες κλήθηκαν *στρατιωτικοί* γιατροί να αντιμετωπίσουν. Η ίδια η ανακάλυψη αυτή καθεαυτή το 1928 της πενικιλίνης από τον A. Fleming δεν είχε οδηγήσει σε ιδιαίτερη **κλινική** αξιοποίηση / εφαρμογή του ανακαλυφθέντος αντιβιοτικού.
- Η μοντέρνα θεραπεία της **Καταπληξίας** (**shock**) οφείλει τα μέγιστα στις παρατηρήσεις και αλγορίθμους που εφάρμοσαν οι *στρατιωτικοί* γιατροί των ΗΠΑ κατά τις επιχειρήσεις στο *Βιετνάμ*.

Αντί να συνεχίζουμε την ατέλειωτη παράθεση περισσότερων καινοτομιών, που πέτυχε η Στρατιωτική Ιατρική, ίσως είναι προτιμότερο να αναβαπτισθούμε μέσα στην επική ποιητική ομορφιά του δακτυλικού εξάμετρου στο πρωτότυπο κείμενο της ιωνικής διαλέκτου με τις έντονες επιρροές της αιολικής, αλλά και αρχαιότερων μυκηναϊκών διαλέκτων :

Λ 504
οὐδ' ἄν πω χάζοντο κελεύθου δῖοι Ἀχαιοὶ

Λ 505
εἰ μὴ Ἀλέξανδρος Ἑλένης πόσις ἠϋκόμοιο
παῦσεν ἀριστεύοντα **Μαχάονα** ποιμένα λαῶν,
ἰῶ τριγλώχινι βαλὼν κατὰ δεξιὸν ὤμον.
τῷ ῥα περιδείσαν μένεα πνείοντες Ἀχαιοὶ
μὴ πῶς μιν πολέμοιο μετακλινθέντος ἔλοιεν.

Λ 510
αὐτίκα δ' Ἰδομενεὺς προσεφώνεε Νέστορα δῖον·
ὦ Νέστορ Νηληϊάδη μέγα κῦδος Ἀχαιῶν
ἄγρει σῶν ὀχέων ἐπιβήσεο, πᾶρ δὲ **Μαχάων**
βαινέτω, ἐς νῆας δὲ τάχιστ' ἔχε μώνυχας ἵππους·
ἱητὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων

Λ 515
λοὺς τ' ἐκτάμνειν ἐπὶ τ' ἥπια φάρμακα πάσσειν.
ὡς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε Γερήνιος ἱππότης Νέστωρ.
αὐτίκα δ' ὦν ὀχέων ἐπεβήσετο, πᾶρ δὲ **Μαχάων**
βαῖν' **Ἀσκληπιοῦ υἱὸς** ἀμύμονος **ἱητῆρος**·
μάστιξεν δ' ἵππους, τῷ δ' οὐκ ἀέκοντε πετέσθη

Λ 520
νῆας ἔπι γλαφυράς· τῆ γὰρ φίλον ἔπλετο θυμῷ.
Κεβριόνης δὲ Τρῶας ὀρινομένους ἐνόησεν
Ἔκτορι παρβεβαῶς, καί μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν·
Ἔκτορ νῶϊ μὲν ἐνθάδ' ὀμιλέομεν Δαναοῖσιν
ἔσχατιῇ πολέμοιο δυσηγέος· οἱ δὲ δὴ ἄλλοι
Τρῶες ὀρίνονται ἐπιμιξίῃ ἵπποι τε καὶ αὐτοί.

Μα κι έτσι οι Αργίτες οι αρχοντόγεννοι δε θα 'στρεφαν να φύγουν

αν της Ελένης της ωριόμαλλης το ταίρι, ο Πάρης, πάνω
στο δεξιόν ώμο δεν ελάβωνε με τρικόχη σαγίτα
το ρήγα το **Μαχάονα**, κόβοντας την περισσήν αντρεία του.
Κι ο φόβος έζωσε τους άτρομους Αργίτες όλους τότε,
μη γείρει η ζυγαριά του πόλεμου κι οι Τρώες τους τον σκοτώσουν.
Κι ευτύς ο Ιδομενέας στο Νέστορα το θείο μιλάει γυρνώντας:
«Γιε του Νηλέα, ρηγάρχη Νέστορα, των Αχαιών η δόξα,
ομπρός, ανέβα πα στο αμάξι σου και το **Μαχάονα** πάρε
μαζί, και τρέξε τα μονόνυχα τ' άτια στα πλοία με βιάση·
τι ένας γιατρός αξίζει σίγουρα πολλούς ανθρώπους άλλους·
σαγίτες άνασπάει και βότανα μαλαχτικά απιθώνει.»

Αυτά είπε, κι ο γερήνιος Νέστορας ακούει ο αλογολάτης,
κι ευτύς στο αμάξι ανέβη παίρνοντας και το **Μαχάονα** δίπλα,
τον **Ασκληπιό** που 'χε, τον άψεγο το γιατρευτή, **πατέρα**.
Δίνει βιτσιά μεμιάς στ' αλόγατα, πού πρόθυμα πέταξαν

στα βαθουλά τραβώντας άρμενα, καθώς κι αυτά το θέλαν.
Τότε ο Κεβριόνης, πάνω στου Έχτορα το αμάξι ανεβασμένος,
τους Τρώες θωρεί που αναστατώνουνταν, κι έτσι μιλεί και κρένει:
«Έχτορα, εμείς οι δυο χτυπιόμαστε με τους Αργίτες δώθε,
στην άκρη εδώ του τρισκατάρατου πολέμου, μα για κοίτα
τους άλλους Τρώες που αναστατώνονται, κι αυτοί και τ' άλογα
τους.

The spouse of Helen, dealing darts around,
Had pierced **Machaon** with a distant wound:
In his right shoulder the broad shaft appear'd,

And trembling Greece for her physician fear'd.
To Nestor then Idomeneus begun:
"Glory of Greece, old Neleus' valiant son!
Ascend thy chariot, haste with speed away,
And great **Machaon** to the ships convey;
A wise physician skill'd our wounds to heal,
Is more than armies to the public weal."

Old Nestor mounts the seat; beside him rode
The wounded **offspring of the healing god**.
He lends the lash; the steeds with sounding feet
Shake the dry field, and thunder toward the fleet.

But now Cebriones, from Hector's car,
Survey'd the various fortune of the war:
"While here (he cried) the flying Greeks are slain,
Trojans on Trojans yonder load the plain.
(Book XI)

Δ 183

Τὸν δ' ἐπιθαρσύνων προσέφη Ξανθὸς Μενέλαος·
θάρσει, μηδέ τί πω δειδίσσειο λαὸν Ἀχαιῶν·
οὐκ ἐν καιρίῳ ὄξυ πάγη βέλος, ἀλλὰ πάροιθεν
εἰρύσατο ζωστήρ τε παναίολος ἦδ' ὑπένερθε
ζῶμά τε καὶ μίτρη, τὴν χαλκῆες κάμον ἄνδρες.
Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη κρείων Ἀγαμέμνων·
αἶ γὰρ δὴ οὕτως εἶη φίλος ὦ Μενέλαε·.

Δ 190

ἔλκος δ' **ιητήρ** ἐπιμάσσεται ἦδ' ἐπιθήσει
φάρμαχ' ἅ κεν παύσῃσι μελαινῶν ὀδυνῶν.
Ἦ καὶ Ταλθύβιον θεῖον κήρυκα προσηύδα·
Ταλθύβι' ὅτι τάχιστα **Μαχάονα** δεῦρο κάλεσσον
φῶτ' **Ἀσκληπιοῦ υἱὸν** ἀμύμονος **ιητήρος**,
ὄφρα ἴδῃ Μενέλαον ἀρήϊον Ἀτρέος υἱόν,
ὃν τις οἴστεύσας ἔβαλεν τόξων ἐὺ εἰδῶς
Τρώων ἢ Λυκίων, τῶ μὲν κλέος, ἄμμι δὲ πένθος.
ᾠς ἔφατ', οὐδ' ἄρα οἱ κήρυξ ἀπίθησεν ἀκούσας,
βῆ δ' ἰέναι κατὰ λαὸν Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων

Δ 200

παπταίνων ἥρωα **Μαχάονα**· τὸν δὲ νόησεν
ἔσταότ'· ἀμφὶ δέ μιν κρατερὰι στίχες ἀσπιστάων
λαῶν, οἳ οἱ ἔποντο Τρίκης ἔξ ἵπποβότοιο.
Ἄγχοῦ δ' ἰστάμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
ὄρσ' **Ἀσκληπιάδη**, καλέει κρείων Ἀγαμέμνων,
ὄφρα ἴδῃς Μενέλαον ἀρήϊον ἀρχὸν Ἀχαιῶν,
ὃν τις οἴστεύσας ἔβαλεν τόξων ἐὺ εἰδῶς
Τρώων ἢ Λυκίων, τῶ μὲν κλέος, ἄμμι δὲ πένθος.
ᾠς φάτο, τῶ δ' ἄρα θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι δρινε-
βᾶν δ' ἰέναι καθ' ὄμιλον ἀνὰ στρατὸν εὐρὺν Ἀχαιῶν.

Δ 210

Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἵκανον ὄθι Ξανθὸς Μενέλαος
βλήμενος ἦν, περὶ δ' αὐτὸν ἀγηγέραθ' ὄσσοι ἄριστοι
κυκλός, ὃ δ' ἐν μέσσοισι παρίστατο ἰσόθεος φῶς,
αὐτίκα δ' ἐκ ζωστήρος ἀρηρότος ἔλκεν οἴστον·
τοῦ δ' ἐξελκομένοιο πάλιν ἄγεν ὄξεές ὄγκοι.
Λῦσε δὲ οἱ ζωστήρα παναίολον ἦδ' ὑπένερθε
ζῶμά τε καὶ μίτρη, τὴν χαλκῆες κάμον ἄνδρες.
Αὐτὰρ ἐπεὶ ἴδεν ἔλκος ὄθ' ἔμπεσε πικρὸς οἴστος,
αἶμ' **ἐκμυζήσας** ἐπ' ἄρ' ἦπια **φάρμακκα** εἰδῶς
πάσσε, τά οἱ ποτε πατρὶ φίλα φρονέων πόρε Χείρων.

Δ 220

Ἦφρα τοὶ ἀμφεπένοντο βοὴν ἀγαθὸν Μενέλαον,
τόφρα δ' ἐπὶ Τρώων στίχες ἤλυθον ἀσπιστάων·
οἳ δ' αὖτις κατὰ τεύχε' ἔδυν, μνήσαντο δὲ χάρμης.

Τότε ο Ξανθὸς Μενέλαος μίλησεν αναγκαριώνοντάς τον:

«Κάνε κουράγιο και το Αργίτικο το ασκέρι μη φοβίζεις.

Μέσα βαθιά πολύ δε χώθηκεν η μυτερή σαγίτα·

μπροστά τ' ολόπλουμο την κράτησε ζωνάρι, κι από κάτω
το δέμα και το ζώμα, που 'φτιασαν χαλκιάδες ξακουσμένοι.»

Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας απηλογιά του δίνει:

«Καλέ Μενέλαε, να 'ταν ἄμποτε σαν που το λες' ωστόσο

γιατρός θα σε κοιτάξει γρήγορα, κι απάνω στην πληγή σου
βοτάνια θ' απιθώσει, οι μαύροι σου για να γλυκάνουν πόνοι.»

Εἶπε, και τον Ταλθύβιο πρόσταξε, το σεβαστό διαλάλη:

«Ταλθύβιε, το **Μαχάονα** φώναζε και μην αργείς καθόλου,
τον **Ἀσκληπιό** που έχει, τον ἄψεγο το **γιατρευτή, πατέρα**,
το γιο του Ατρέα, τον πολεμόχαρο Μενέλαο, να κοιτάξει.

Δοξαρευτής τρανός τον χτύπησεν απ' τους Λυκιώτες κάποιος,
για κι απ' τους Τρώες, για κείνον καύκημα, καημός για μας μεγάλος.»

Εἶπε, κι ο κράχτης δεν παράκουσε στα λόγια του, μον' πήρε
να τρέχει μες στον χαλκοθώρακων των Αχαιῶν τ' ασκέρια,
τον ξακουστό **Μαχάονα** ψάχνοντας. Τον πέτυχε να στέκει,
κι οι βαριαρματωμένοι γύρα του, γερές ζυγίες, κάθονταν,
που από την Τρίκη τον ἀκλούθηξαν την αλογοθροφούσα.

Κι ως στάθη πλάι του, με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:

«Σῆκω, κι ο μέγας Αγαμέμνονας, γιε του Ασκληπιού, σε κράζει,
το γιο του Ατρέα, τον πολεμόχαρο Μενέλαο, να κοιτάξεις.

Δοξαρευτής τρανός τον χτύπησεν απ' τους Λυκιώτες κάποιος,
για κι απ' τους Τρώες, για κείνον καύκημα, καημός για μας μεγάλος.»

Ἔτσι εἶπε, κι εκείνου αναδέυτηκε βαθιά η καρδιά στα στήθη,
και τράβηξαν μπροστά, τ' Αργίτικα φουστά διαπερνώντας.

Κι ως ἔφτασαν εκεί που εστέκουνταν στη μέση ο λαβωμένος
Ξανθὸς Μενέλαος και τον ἔζωναν οι πιο τρανοὶ ρηγάδες,

ευτὺς ο ἰσόθεος ἥρωας ἔτρεξε και στάθη αναμεσό τους,
κι απ' το σφιχτό ζωνάρι ετράβηξε με βίαση τη σαγίτα·

και με το τράβηγμα της ἔσπασαν τα νύχια ομπρός· κι εκείνος
του 'λυσε πρώτα τ' ολοπλούμιστο ζωνάρι, κι απά κάτω
το δέμα και το ζώμα, που 'φτιασαν χαλκιάδες ξακουσμένοι.

Και την πληγή, η πικρή που του ἀνοίξε σαγίτα, ως εἶδε, το αἶμα
βύζαξε πρώτα, κι ὅπως κάτεχε, πραγὰ μετά **βοτάνια**

πιθώνει, που 'χε δώσει ο Χείρωνας στον κύρη του απ' ἀγάπη.

Ἔτσι γνοιάζονταν το βροντόφωνο Μενέλαο τούτοι' ωστόσο
ἦρθαν των Τρώων τ' ασκέρια πάνω τους των βαριοσκοουταράτων,
κι αυτοὶ μεμιάς ξαναρματώνουνται και της σφαγῆς θυμούνται.

He said: a leader's and a brother's fears

Possess his soul, which thus the Spartan cheers:

"Let not thy words the warmth of Greece abate;

The feeble dart is guiltless of my fate:

Stiff with the rich embroider'd work around,

My varied belt repell'd the flying wound."

To whom the king: "My brother and my friend,

Thus, always thus, may Heaven thy life defend!

Now seek some skilful hand, whose powerful art

May stanch the effusion, and extract the dart.

Herald, be swift, and bid **Machaon** bring

His speedy succour to the Spartan king;

Pierced with a winged shaft (the deed of Troy),

The Grecian's sorrow, and the Dardan's joy."

With hasty zeal the swift Talthybius flies;

Through the thick files he darts his searching

eyes,

And finds **Machaon**, where sublime he stands

In arms incircled with his native bands.

Then thus: "**Machaon**, to the king repair,

His wounded brother claims thy timely care;

Pierced by some Lycian or Dardanian bow,

A grief to us, a triumph to the foe."

The heavy tidings grieved the godlike man

Swift to his succour through the ranks he ran.

The dauntless king yet standing firm he found,

And all the chiefs in deep concern around.

Where to the steely point the reed was join'd,

The shaft he drew, but left the head behind.

Straight the broad belt with gay embroidery

graced,

He loosed; the corslet from his breast unbraced;

Then **suck'd the blood**, and sovereign **balm**

infused,

Which Chiron gave, and Æsculapius used.

While round the prince the Greeks employ their

care,

The Trojans rush tumultuous to the war.

Menelaos is wounded in battle by an enemy arrow and **Machaon**, the healer of the Greek army, is summoned. Surrounded by the Greek generals, **Machaon** skillfully takes out the arrow, sucks the blood from the wound and applies soothing herbs on it (episode in Homer's Iliad, Book IV, 210-9).

